

Aflevering 38:

De school als spiegel van de tijd

Scholen weerspiegelen vaak de geest van de tijd. Zij staan midden in de samenleving. En ontwikkelingen in die samenleving gaan de scholen niet voorbij.

In deze aflevering van Geschiedenis van de school in fragmenten wil ik dat aan de hand van twee voorbeelden duidelijk maken. Het eerste handelt over de jaren vijftig van de twintigste eeuw, het tweede over het einde van de jaren zestig en de jaren zeventig. Deze aflevering is de inleiding voor een reeks verhalen van oud-leerlingen. Zij duiden met hun herinneringen de school én de tijd waarin ze de school bezochten.

Beide voorbeelden hebben te maken met twee scholen in Oss. Allereerst natuurlijk MMS Regina Mundi (later het Maaslandcollege). Maar ook met het Titus Brandsmalyceum. Ik heb beide voorbeelden gekozen omdat op de twee genoemde scholen de maatschappelijke ontwikkelingen duidelijk merkbaar waren. En anno 2022 is dat natuurlijk nog steeds zo.

Het einde van de jaren '50: veranderingen voelbaar?

Maycretewoningen bij de watertoren in Oss. Om de woningnood op te lossen.

Na de Tweede Wereldoorlog wordt de wederopbouw in gang gezet. Alles staat in dienst van het herstel van Nederland en de werkzaamheden die daarvoor verricht moeten worden. Woningen, fabrieken, infrastructuur: met vereende krachten worden de beschadigde en verdwenen

huizen, bedrijven, wegen, bruggen etc weer opgebouwd. Daar hoort een mentaliteit bij van niet zeuren maar werken. Van spaarzaamheid en zuinigheid. Er is geen ruimte voor forse loonsverhogingen.

Daarnaast doet de verzuiling zijn herintrede. De organisatie van de samenleving volgens de scheidslijnen van geloof en politiek wordt wederom zichtbaar. De

uitgangspunten van de zuilen zijn leidend voor de inrichting van het sociale leven én voor het individu.

De agrarische sector en de industrie verliezen in economisch opzicht terrein, de dienstensector daarentegen groeit. Om de enorme armoede uit de jaren dertig tijdens de economische crisis te voorkomen, wordt het stelsel van sociale voorzieningen uitgebreid. Bij ziekte, werkloosheid, ouderdom of arbeidsongeschiktheid springt de overheid bij door het garanderen van een uitkering.

De kloof tussen jong en oud groeit in deze periode. Jongeren ontwikkelen een eigen

Jeugdcultuur jaren 50: brommers!

levensstijl. Met een eigen mode en eigen muziek. Ouders en de gevestigde orde kijken bezorgd toe. Terwijl de jonge generatie de ouders bekrompen en braaf vindt, noemen deze jongeren hun ouders burgerlijk.

In Oss bestonden twee scholen voor voortgezet onderwijs die elk voor een deel van de jongeren in Oss en omstreken MMS en HBS/Gymnasium onderwijs aanboden. De scheiding? Die lag bij het gegeven dat er meisjesonderwijs werd aangeboden op Regina Mundi en jongensonderwijs op het Titus Brandsma. Maar natuurlijk zochten ook in Oss de jongens en de meisjes elkaar op. En dat leidde tot verontruste

reacties, ook vanuit de directies van scholen. Onderstaande brief (gedateerd op 1 mei 1959) is daar een mooi voorbeeld van. De zorg bij de directie over de feestcultuur én de onderlinge contacten. In een poging om via de ouders deze ongewenste ontwikkelingen een halt toe te roepen werd deze brief aan alle ouders gestuurd. Een prachtig tijdsbeeld.

Oss 1 mei 1959

Geachte Ouders

Gaarne zouden wij U willen wijzen op enkele verschijnselen onder onze jeugd, die ons ernstig bezorgd doen zijn. Wij menen goed te doen, U daarop attent te maken, omdat wij ervan overtuigd zijn, dat het in deze tijd van twijfel en onzekerheid (met name als het de opvoeding der kinderen betreft) dienstig zal zijn tot een duidelijk omschreven oordeel te komen en ook, omdat we ervan uitgaan, dat U bereid zijt, er aan mee te werken, dat Uw kinderen in hun middelbare schooltijd niet alleen wetenschappelijk, maar ook geestelijk uitgroeien tot harmonieus ontwikkelde mensen.

Die bezorgdheid strekt zich met name uit tot 2 punten:

1. De neiging bij de jeugd, om veelvuldig feestjes te organiseren.
2. De neiging (die gelukkig nog geen onrustbarende vormen heeft aangenomen) bij jongens en meisjes, om tot een veelvuldig onderling contact te komen.

Wat het eerste betreft, willen wij U graag duidelijk zeggen, dat wij het onverantwoord vinden, mee te werken aan festiviteiten, die soms tot in de nacht voortduren. Wij weigeren nadrukkelijk alle verantwoordelijkheid daarvoor, ook al zouden die bijeenkomsten door leerlingen van onze scholen georganiseerd worden.

Wat de verhouding tussen jongens en meisjes aangaat, zijn wij voorstanders van een normale en onbevangen omgang van de jongens en de meisjes onderling, maar niet van het exclusieve contact van één jongen en één meisje, ook niet als ze beweren, dat het alleen maar een vriendschapsverhouding is. U zult er evengoed als wij van overtuigd zijn, dat bij leerlingen van een middelbare school van verkering geen sprake kan zijn en de ervaring wijst uit, dat degenen, die zich met "scharrelpertijtjes" afgeven, hun studieresultaten zien dalen en voor de medeleerlingen een ergernis zijn.

Wanneer wij zelf wel eens een schoolavond geven, is het veel beslist niet de bedoeling, deze dingen te bevorderen, integendeel: als dergelijke gedragingen daarvan het resultaat zouden zijn, zouden we die avonden liever aanstonds laten vervallen.

Geachte Ouders, wij menen, dat we in deze punten een behoorlijke mate van zelfbeheersing van onze leerlingen mogen en moeten eisen, in het belang van henzelf, in het belang van de medeleerlingen en ook in Uw belang. Waarom zou onze jeugd tenminste niet enkele jaren kunnen offeren aan een idealisme, dat wat vrijer doet ademen dan het gebonden zijn aan een bepaalde persoon op beslist te jeugdige leeftijd? Zal zulk een idealisme niet later rijke vrucht dragen, omdat het offer en de zelfbeheersing er wezenlijke bestanddelen van zijn geworden?

Geachte Ouders, wij rekenen in deze op Uw medewerking en behouden ons overigens het recht voor, in voorkomende gevallen maatregelen te nemen.

dr J. Tiecke, O. Carn rektor van het Titus Brandsma-lyceum.

drs J. van Esch, directeur der r.k.- M.M.S. "Regina Mundi"

De jaren '70: politiek bewustzijn leidt tot scheidslijnen

De groei van de welvaart in de jaren zestig wordt duidelijk zichtbaar. Salarissen stijgen. Werknemers krijgen meer vrije tijd. En de vakantie doet zijn intrede. Vanaf het einde van de jaren zestig is een buitenlandse vakantie ook voor de arbeiders- en de middenklasse bereikbaar.

Jongeren beschikken vaker over meer geld (zakgeld en/of een baantje). De consumptie-industrie ziet in hen een nieuwe doelgroep. Met eigen wensen en modeverschijnselen. Nederland is op weg om een consumptiemaatschappij te worden.

Het gezag van onder andere de kerk wordt aangetast. Jongeren verlaten de kerk. Toegenomen welvaart (en minder afhankelijkheid van de kerk), een hoger opleidingsniveau (er is meer dan religieuze verklaringen) en de verspreiding van verschillende opvattingen via radio en televisie zorgen voor veranderingen. De roep om meer inspraak, minder betutteling, meer oog voor het milieu groeit. En er is oog voor de tegenstellingen tussen rijk en arm in de wereld.

Ook op de Osse scholen is er beweging voelbaar. Mede onder de bezielende leiding van de gebroeders Offermans (Piet, werkzaam op het Maaslandcollege, Paul, werkzaam op het TBL) en het echtpaar Jan en Tineke Lemmens (beiden docent verbonden aan het Maaslandcollege). De school als plaats van politieke en maatschappelijke bewustwording.

In het boek *Het geheim van Oss*, geschreven door Kees Slager (Amsterdam, 2001) wordt ook aandacht besteed aan de beide scholen en voornoemde docenten. Van de auteur heb ik toestemming gekregen om enkele stukken uit het boek te gebruiken in dit artikel.

Het ontstaan van de SP in Oss en de rol die de scholen daarbij hebben gespeeld komt tot uitdrukking in onderstaande fragmenten.

Paul Offermans: 'Toen ik op het TBL kwam werken kwamen er tegelijk nog twee leraren met progressieve ideeën: Jan Stroop en Jan Tesser. Wij drieën werden op school al snel gezien als gevaarlijke revolutionairen. Ik herinner me nog goed dat we eens tijdens de middagpauze aan de tafel met overblijvende leraren heftig zaten te discussiëren over zaken als het koningshuis en de oorlog in Vietnam op het moment dat de Osse leraren — die thuis waren gaan eten — weer binnenkwamen. Toen ze hoorden waarover wij het hadden, zag ik hun gezichten betrekken. Je kon zien dat ze dachten: dat gajes uit Nijmegen is weer bezig. Want Nijmegen, daar kwam volgens die docenten toen al het foute vandaan dat je maar kon bedenken.'

Piet, de tweelingbroer van Paul, komt na een jaar ook naar Oss. Hij wordt leraar Nederlands aan het Maaslandcollege. De twee gebruiken hun lessen regelmatig om maatschappelijke en politieke zaken aan te snijden. Dat doen ze niet alleen in de les overigens, maar ook in de docentenkamer.

Op het TBL staat de kleine progressieve groep leraren al gauw tegenover een grotere groep conservatieven met gymnastiekleraar Piet Bannenberg als bewogen voorman. Na een tijdje gonst het verhaal door de school dat Bannenberg in de docentenkamer woedend een boek van Jan Wolkers — die hij verantwoordelijk acht voor de nationale zedenverwildering — naar het hoofd van Tesser heeft gesmeten.

Ook in de — tot dan toe vooral brave en fraaie — schoolkrant De Tafelronde rollen de progressieve en conservatieve leraren over elkaar heen in heftige polemieken. Ze bestrijden elkaar over zaken als democratie op school, de encycliek Humanae Vitae, het imperialisme, Vietnam, de kolonelscoup in Griekenland, de Russische inval in Praag in 1968...

Het is in dat veelbewogen jaar 1968 dat Paul en Piet Offermans zich aansluiten bij de Kritiese Leraren, een groep die zijn steunpunten heeft in Amsterdam en Nijmegen. In navolging van Mao brengen ze Het rode boekje voor scholieren uit. En het is Paul die samen met een Amsterdamse medestrijder het boekje op de televisie mag presenteren via een openbare les: 'Je had toen allerlei kritiese groepen in het land, die allemaal een uitzending op tv kregen. Er waren kritiese advocaten, vakbondsbestuurders en ook artsen. Uitgangspunt van ons rode boekje en dus van onze les was dat je als leraar anti-autoritair moest zijn en uitnodigend naar de leerlingen. De school was van de leerlingen en de leraren waren hun dienaren. Dat soort ideeën en illusies stonden wij daar te verkondigen: "Laat de leerling je autoriteit niet meer voelen en hij zal zelf om lessen komen vragen."

Nou, vanaf dat moment stond ik in Oss bekend als de gevaarlijke maoïst. Gelukkig waren ze op school wel bang voor de televisie en ik heb ook gedreigd dat als ze me zouden ontslaan vanwege die uitzending, ik meteen naar de tv zou lopen. Het was nota bene een uitzending van de KRO geweest...

Piet Offermans, met donkere bril, tussen de leerlingen van de MMS

Mijn conservatieve collega's riepen natuurlijk dat het een bende zou worden in de klas als mijn anti-autoritaire plannen werden uitgevoerd. Maar in 't begin leken wij gelijk te krijgen. Want ik probeerde die ideeën tijdens mijn lessen wel in de praktijk te brengen. En die linkse leerlingen... jongen, ik heb nog nooit zulke gedisciplineerde mensen gezien!

.....

... het oprukkende welzijnsjargon gaat de stad dus niet voorbij. Dat is op 12 september wéér te horen als op de middelbare scholen docenten meedoen met een landelijke stakingsactie. Het is een protest tegen de zojuist ingevoerde Mammoetwet. Maar op het Maaslandcollege zegt Piet Offermans dat de staking ook bedoeld is 'om medebeslissingsrecht in de schoolsituatie te concretiseren'.

De stakingsdag verloopt op zijn school verder in volmaakte harmonie; 30 van de 39 docenten doen er aan mee en daarmee ligt de zaak plat. Op het TBL is het moeilijker, want daar gaan maar 14 van de 42 docenten in staking. Toch scoort Oss opvallend hoog die dag, want er wordt in het hele land maar op 36 van de 500 middelbare scholen gestaakt. Voor de score van 100% in Oss zullen 'de Offermannen', beiden lid van het landelijke actiecomité, wel verantwoordelijk zijn.

.....

Behalve met de BHW maakt de stad in 1972 ook kennis met de Marxistisch Leninistische Jongeren, de MLJ. In de loop van 1971 krijgt de jongerengroep een flinke aanwas van nieuwe leden. Paul Peters is een van de eersten. Hij is opgegroeid in de Vogelwijk, tegenover de vleesfabrieken. 'Als je 's morgens opstond, rook je het dikwijls al: "Vandaag maken ze rookworst" of "Vandaag maken ze erwtensoep". Als het een beetje mistig was, hing die lucht de hele dag in de wijk, soms in de hele stad.' Paul is het zoontje van een ambtenaar bij het waterschap, die als bijbaan stukjes in het Brabants Dagblad schrijft onder het pseudoniem Loepkijker.

In 1968 gaat Paul naar het Maaslandcollege en komt daar onder de invloed van leraren als Jan en Tineke Lemmens en Piet Offermans: 'Die zijn op een gegeven moment begonnen om op woensdagmiddag cursussen marxisme-leninisme te geven. Dat deden ze in een zaaltje van café Van Buren in de Floraliastraat. Het was bedoeld voor scholieren, en ik weet wel dat er behoorlijk wat naartoe kwamen. Zo raakte ik steeds meer politiek betrokken. In diezelfde tijd liepen er 's zaterdags Nijmeegse studenten op De Heuvel te colporteren met De Tribune. Die heb ik een paar keer gekocht en al snel knoopten ze een praatje met mij aan en zo ben ik bij de MLJ gekomen. Ik was toen nét zeventien jaar.'

Jan en Tineke Lemmens

Ook Ton Lennaerts komt naar de cursus. Hij is het zoontje van een belastingambtenaar en gymnasiumleerling op het TBL. Hij weet nog dat de linkse leraren een eigen organisatie hadden, het SOF(Socialistisch Onderwijs Front). En ook dat er na enige tijd wrijving ontstaat tussen de 'sofisten' en de MLJ'ers die op de cursus zitten. Het loopt zo hoog op dat de MLJ'ers niet langer welkom zijn.

Ton lacht bij de herinnering: 'Het punt was dat die mensen van het SOF in onze ogen eigenlijk watjes waren, want ze kletsten alleen maar. En wij vonden dat je dââr de wereld niet mee veranderde. Dat riepen we ook tijdens die cursussen; dat ze de consequenties van hun woorden moesten nemen en ernaar handelen. En dat zette kwaad bloed.'

Overigens maakt het verslag van maart '72 melding van afspraken tussen de MLJ en Piet Offermans over 'een verzoenende houding'. Waarna de MLJ'ers toch weer welkom zijn op de cursus. Maar echte strijdmakkers worden ze nooit.

Ook Nick Drijfhout meldt zich aan bij de MLJ. Zijn vader is leraar op het Maaslandcollege, maar absoluut geen aanhanger van het SOF. Nick botst dan ook regelmatig met hem. Hij herinnert zich levendig de sfeer op school: 'We waren met een hele club jongens, die hevig geïnteresseerd waren in de romantiek van de revolutie. Che Guevara, de culturele revolutie in China... ik herinner me nog het moment dat ik het rode boekje van voorzitter Mao voor het eerst in mijn handen hield. Dat was een heel bijzondere ervaring hoor!'

Ook Mari-Anne van Schijndel, dan al het vriendinnetje van Jan Marijnissen, zit op die school en wordt lid. Zij woont net als Paul Peters in de Vogelwijk. Ook zij kent de geur van erwtensoep en rookworst die in de wijk hangt, maar ook de stank en de vieze druppeltjes, die soms neerslaan uit de fabrieksschoorstenen en die ze over zich heen krijgt als ze naar school fietst. Mari-Anne is de dochter van 'ome Piet' van Schijndel, die bij elke Zwanenberg-arbeider bekend is omdat hij het personeelswinkeltje runt én omdat hij een van de oprichters is van voetbalclub TOP.

Zo groeit de MLJ in korte tijd uit tot een groepje van tien jongens en meisjes. 'Het waren bijna allemaal middelbare scholieren,' herinnert Paul zich. 'Werkende jongeren zaten er amper bij. En het lukte ons ook niet om die erbij te trekken.'

De MLJ'ers worden door de partij ingezet bij het colporteren. Maar voorlopig niet met het partijblad De Tribune in het stadscentrum. De meesten zijn bang dat ze herkend zullen worden en aan hun ouders verraden. In het Osse stadscentrum wordt in de begintijd voornamelijk door partijgenoten uit Nijmegen met De Tribune geleurd.

De MLJ'ers colporteren 's avonds met de Buurkrant in de arbeiderswijken, waar ze weinig kans op herkenning hebben, want daar wonen geen familieleden of vrienden van hun ouders. De eerste keer dat ze colporteren gaat dat onder begeleiding van een ouder partijlid, zo weet Paul Peters nog: 'Ik zag er toen nog tamelijk wild uit, al was mijn haar nou ook weer niet zo lang, maar ik droeg wel leren laarzen over mijn broek. En ik zal nooit vergeten dat de man met wie ik die eerste keer meeging, tegen me zei: "V66r we aanbellen moet je eerst even je broek over die laarzen doen, zodat je er een beetje fatsoenlijk uitziet." Terecht natuurlijk, want als iemand de deur opendoet en mij zo ziet staan, is de aversie al meteen erg groot.'

De meesten van de jeugdige revolutionairen moeten duidelijk wennen aan de arbeideristische sfeer in de partij. Het verslag over de maand maart '72 meldt: 'Uit hun gedrag blijkt dat ze nog lang niet zover zijn dat ze zich één voelen met de massa. Op de buurtvergaderingen hebben ze hun opdracht (zich onder de mensen mengen en met hen praten) op een enkeling na niet uitgevoerd. Ook aan de deur

blijkt dat ze nog erg veel last hebben van hun scholierenmentaliteit. Ze weten niet hoe ze met de mensen moeten omgaan, durven niks te zeggen of voelen zich boven de mensen verheven.

.....

Overigens is de MLJ geen lang leven beschoren. Landelijk wordt de jongerenorganisatie als snel als een mislukt experiment afgedaan. In Oss draait ze nog een poosje door onder de naam "De Vonk", maar uiteindelijk verdwijnt ook die: "De vonk is niet overgeslagen op de scholieren", is de cynische conclusie in juni '77.

De tweedeling dat bovenstaande in de lerarenkorpsen van beide scholen met zich meebracht, was begin jaren '80 van de vorige eeuw (toen ondergetekende op het Maaslandcollege kwam als docent) nog goed merkbaar. Het team was zeer divers, pluriform, wat betreft politieke en maatschappelijke achtergronden. Dat werd zelfs in de personeelskamer duidelijk, waar beide groepen min of meer apart van elkaar vertoefden. Ook oud-leerlingen memoreren deze scheidslijn nog met enige regelmaat. Waarmee ik geen kwalificatie van goed of slecht uitdeel, slechts de constatering van een feitelijk gegeven met de lezer wil delen.

*Geert Arts
januari 2022*